

Prästen Poppo i Foteviken är en helig man!

Det hände sig en dag att det kom en vandringsman till den nybyggda vikingastaden vid Höllviken. Han var en av de vita, de kristna. Mannen, vid namn Poppo, var född i mitten av Skåne. Ynglingen bröt snart upp för att bege sig ut på vandring söderut. I Heidelberg i Sachsens land hade den vite guden hunnit fatt honom och snart stängdes klosterporten frivilligt bakom honom.

Det var längesedan han kom åter till Skåne. Som munk och präst är han respekterad – han står ju det gudomliga närmare än de andra i staden. Ole bagare i Foteviken tycker att det är bra att ha en så lärd man i staden:

”Här finns så många som tror att de kan någonting bara för att de lärt sig läsa. Ta bara kungen som tror han äger hela världen. Eller lagmannen som går omkring och tror sig vara märkvärdigare än andra. Annat är det med vår präst. Han talar samma språk som de allra lärdaste i denna värld.”

Det händer att Fotevikens präst säger obegripliga saker eftersom han i sin stora lärdom vet hur

man skriver med bläck och gåspenna. Språket är latin, kyrkans språk. Under sin tid i det sachsiska klostrets bibliotek lärde han sig också gammalgrekiska som ju många handskrifter är skrivna på.

Poppo är inte gift eftersom han försöker lyda påven i Rom. Inga präster, munkar och nunnor får ju leva samman i äktenskap med andra. Men här uppe i Norden struntar många präster i celibatet. Ärkebiskop Ascer i Lund har ofta brevväxling med påven och han har varje gång lika svårt att förklara varför så många präster här i Danmark lever tillsammans med kvinnor.

Poppo ser inte heller med blida ögon på allt det avguderi som fortfarande finns bland vanligt folk här i Foteviken och i danske kungens land. Han har deklarerat att inget avguderi får ske inför stadens vallar. En gammal offerlund utanför vallarna har han försökt bränna ner men kungen har förbjudit honom eftersom det skulle väcka alltför stor missämja. Kungen av Foteviken är därför i onåd hos ärkebiskopen i Lund.

Bakgrunden: Kristendomen under vikingatid – tidig medeltid

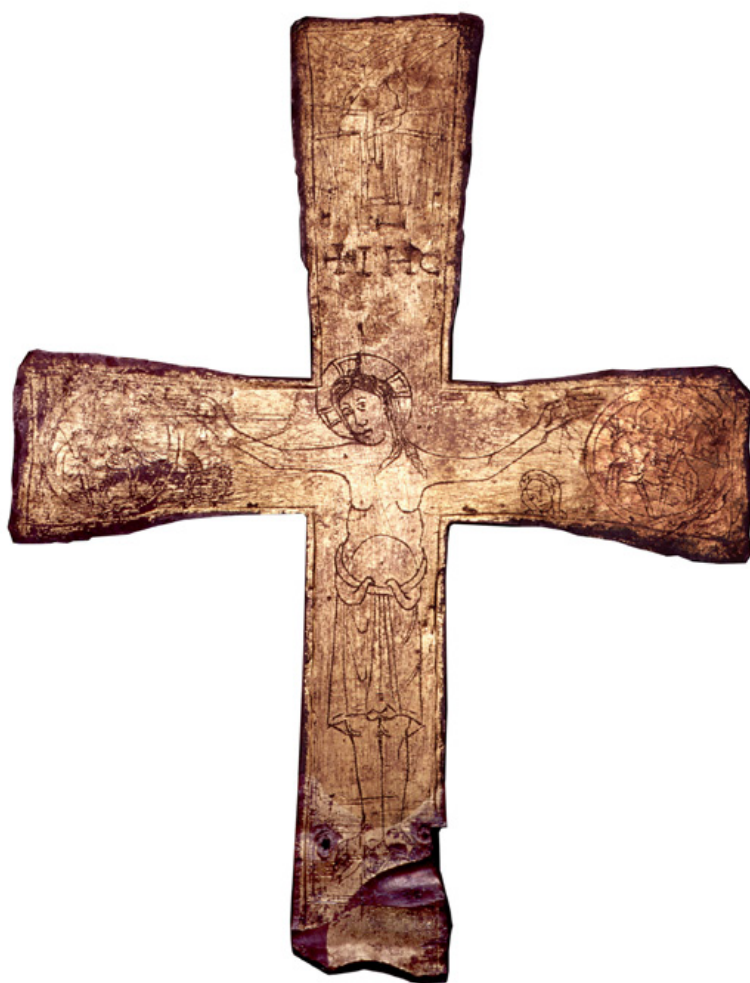
Kristendomen infördes av de styrande i Norden. Det var således inte en allmän, kristlig helighet som över-sköljde befolkningen utan med stor sannolikhet ett rent tvångskristnande. Fördelarna för kungamakten var uppenbar. Asatron var en religion där man tillbad naturens krafter där prästerskapet inte verkar ha haft mycket att säga till om. Kristendomen däremot var baserad på makt given av Gud Fader till hans ställföreträdare på jorden där kungen i detta sammanhang blev den mäktige organisatören. Ingen biskop tillsattes utan kungens samtycke. Eftersom den tidiga kristna kungamakten i Norden baserades på hierarki uppfyllde givetvis kungens närmaste män runt omkring i landet sin herres önsknings. Männerna under denna stormannagrupp ville givetvis inte vara sämre i sin lojalitet. När väl kungen bestämt att kristendomen skulle införas blev det således som en snöboll i rullning. Den växte snabbt.

Harald Blåtand är den kung som satte snöbollen i rullning. Han lät döpa sig på 960-talet, troligtvis för att vinna makt med hjälp av sin svärfar. Efter dopet erövrade han en mängd småkungadömen och skapade på detta sätt det geografiska område som sedan skulle bli det medeltida Danmark. Här ingick fram till 1600-talet även Skåne och Blekinge. Harald hade länge insett kristendomens fördelar. Året 948 lät han t.ex. ärkebiskopen Adaldag i Hamburg-Bremen utse tre missionsbiskopar för Danmark. De första biskoparna var Hored i Slesvig, Liufdag i Ribe och Regibrand i Århus. Det var alltså endast frågan om biskopsstift i Jylland, det område som Harald vid tillfället härskade över. Just året 948 vet vi att dessa tre biskopar deltog i ett biskopsmöte i Ingelheim. Adam av Bremen skrev att Adaldag då ”också gav dem ansvaret för de kyrkor som finns på andra sidan havet, nämligen Fyn, på Själland, i Skåne och i sveonernas land.”

Odinkar den äldre är den näste missionsbiskopen i Skåne som vi känner namnet på: ”Berömd var också i Danmark vid denna tid Odinkar den äldre, salig i åminnelse. ... Han predikade på Fyn och Själland, i Skåne och i Sverige och omvände många till kristen tro.” Odinkar, som levde i slutet av 900-talet, var uppenbart av hög dansk ätt. Om hans brorson, prästen Odinkar den yngre, sägs nämligen att han varit en förnäm man av dansk kungasläkt. Odinkar den äldre hade sitt säte i Ribe i Jylland men han var uppenbart också missionsbiskop.

Hur var då de kyrkliga förhållandena i Skåne i början av 1000-talet? Situationen är inte lätt att reda ut. Till och med Adam av Bremen hade på 1060-talet svårt med detta: ”Jag tror, att orsaken till detta är, att, innan kristendomen fick fast fot, ingen biskop fick sig tilldelat något bestämt stift, utan var och en, i sin iver att utbreda kristendomen, fortsatte längre och längre bort, varvid man gemensamt tävlade om att predika Guds ord för såväl de sina som för främlingar.”

Kung Sven Tveskägg, Harald Blåtands son, insatte i början av 1000-talet biskop Godebald i Skåne ”för att undervisa”. Eftersom Sven Tveskägg hade stora intressen i England kom också Godebald från detta land. Det berättades om honom att han tidigare även predikat i Sverige och Norge. Eftersom Godebald inte kom från Tyskland nämner emellertid Adam av Bremen honom inte. För Adam och hans vänner gäll-

Skånes äldsta bevarade processionskrucifix kommer från Löddeköpinge kyrka och är daterat till början av 1000-talet. Foto: Lunds Universitets historiska museum.

Kungamakten gick hand i hand med kyrkan. Här ses valdemar Sejer mottaga korset inför ett korståg i början av 1200-talet. Domkyrkan i Ribe.

de nämligen kampen att motverka allt som hotade Hamburg/Bremens kyrkliga maktställning i Norden. I Adams lista över Skånes biskopar finns således inte Godebald med. Den äldsta biskopslängden skulle, enligt Adams egna ord, i stället ha sett ut så här: ”Den förste Bernhard, den andre Henrik och även Eginö.” I Lunds domkyrkas dödsbok, det s.k. Necrologium Lundense från 1100-talet, möter vi emellertid nog en mera sanningsenlig version. Här står nämligen att engelsmannen Godebald var den förste biskopen i Lund.

Vem var då Skånebiskopen nummer två, Bernhard? Liksom Godebald kom Bernhard från England. Det var kung Knut den store, död 1035, som placerade honom som biskop i Skåne. Ärkebiskopen i Hamburg/Bremen var givetvis missnöjd med detta val men efter det att Bernhard personligen ”hade gjort bot”, dvs. underkastat sig denne som sin andlige herre, fick han vänskapsgåvor och tillåtelse att på nytt dra ut som biskop. Dock verkar det som om han fått överge sitt skånska stift och han kom i stället att verka i Norge. Detta visar att de engelska biskoparna i Danmark inte hade det lätt. Om de inte självmant uppsökte ärkebiskopen i Tyskland kunde t.o.m. våld mot dem komma ifråga. Om t.ex. biskop Gerbrand på Själland, som kung Knut också hämtat hem från England och placerat i Roskilde, berättas att han blev tillfångatagen av ärkebiskop Unwan i Bremen som tvingade honom att avge trohetsed och härigenom överge den engelske ärkebiskopen Aelnoth som tidigare varit hans herre. Aelnoth var ärkebiskop av Canterbury åren 1020-1038.

Om denne biskop Gerbrand och även om hans efterträdare Avoco berättas att de innehade både Roskilde

och Skåne som gemensamma stift. Först när Avoco dog år 1060 förändrades situationen. Ett nära samarbete hade nämligen inletts mellan den danske kungen Sven Estridsen, ärkebiskopen i Bremen Adalbert och den tyske kejsaren Henrik III. Redan året 1052 hade kung Sven i Slesvig sammanträffat med Adalbert. Följande år besökte Sven den tyske kejsaren i tyska Merseburg och firade t.o.m. påsken samman med denne. Det är ingen tvekan om att mycket nära relationer nu uppstått mellan dessa tre makthavare.

Troligtvis har de tre gemensamt skisserat en plan för kyrkoorganisationen i norra Europa. Adalbert ville bli patriark över Norra Europa. Detta område skulle alltså lyda under Adalbert, inte under påven. För att lyckas instifta ett sådant patriarkat var det emellertid ett krav att under en patriark skulle finnas tio till tolv insatta lydbiskopar samt ett nytt, till kristendomen omvänt folk. I Tyskland låg endast två biskopsdömen under ärkestiftet i Bremen. Det gällde följaktligen att

Bremens domkyrkas västfasad. Härifrån regerade mäktiga ärkebiskopar Norden.

skapa de övriga i Danmark. Det var just detta som skedde året 1060. Då inrättade Sven Estridsen, säkert i fullt samförstånd med Adalbert, ett flertal nya stift. Jylland uppdelades i stiftet Slesvig, Ribe, Århus, Vendsyssel och Viborg. På Fyn blev Odense biskopssäte medan Roskilde bibehölls som stiftsstad för Själland. I Skåne tillkom Lund och Dalby. Med denna väldiga omorganisation hade kungen och den tyske ärkebiskopen skapat förutsättningar för en framställning till påven om patriarkatets inrättande. För kung Sven hägrade i bakgrunden en egen dansk ärkebiskop i Lund.

Men varför blev Dalby biskopssäte? Orten ligger granne med Lund som ju också var biskopsstad. Dalby måste ha haft en särställning. I patriarkatbestämmelserna fordrades en missionsbiskop. Biskop i Dalby, Eginio, kom att verka som just en sådan. Adam av Bremen beskriver ingående Eginos arbete med att omvända andra folk till kristendomen. Dalbybiskopen förde korståg mot blekingarna och hjälpte kyrkan i Skara i Västergötland mot hedniska revolter. Dalby kan således ha fungerat som en bas för en biskop över områden som inte till fullo ingick i redan kristna områden.

För att övertyga påven behövdes en skriftlig redogörelse över situationen i norra Europa. Här kommer Adam av Bremens omfattande manuskript in i bilden. Adam har varit utsänd av ärkebiskop Adalbert till kung Sven Estridsen för att av denne, ärkebisko-

Dalby kyrka strax öster om Lund är nuvarande Sveriges äldsta bevarade stenkyrka.

pens vän, få nödvändiga uppgifter för sin bok. Han beskriver ingående hela det väldiga området i Skandinavien där fortfarande hedendom härskade men också hur man med utgångspunkt från Adalbert i Bremen/Hamburg systematiskt arbetade med att omvända detta område till kristendomen. Adams unika verk kan alltså vara den äldsta kända, beställda marknadsföringen av Norden i allmänhet och för Skåne i synnerhet. Skriftens innehåll har troligtvis varit avsett att komma till påvens kännedom. Året 1072 reste biskop Eginio personligen ner till Rom. Det är inte långsökt att tänka sig att Eginos Italienresa ska ses just i kampen om patriarkatets inrättande. Eginio dog emellertid strax efter hemkomsten nästan samtidigt med ärkebiskop Adalbert. Två år senare, år 1074, dog även kung Sven. Huvudpersonerna bakom en tanke på ett patriarkat och ett ärkestift i Skåne var plötsligt borta.

På 1060-talet skrev Adam av Bremen att: ”Skåne är den vackraste provinsen av Danmark, som också dess namn visar. Det är väl rustat med män, fruktbart och rikt på handelsvaror, och det är nu fullt av kyrkor. Skåne är två gånger så stort som Själland – det har nämligen 300 kyrkor, medan Själland sägs ha hälften så många, Fyn tredjedelen.”

Givetvis har missionärerna redan tidigt strävat efter att få de som omvänts till kristendomen att bygga kyrkor. En invigd kyrkobyggnad var inte minst en förutsättning för att man skulle kunna få en ordentlig kristen begravning. På alla kyrkogårdar vid denna tid måste det nämligen finnas en kyrka i vilken man kunde hålla de heliga mässorna. Både kyrka och kyrkogård skulle dessutom vara invigda av en biskop.

I äldre kyrkohandlingar talas om hur stor asylen, dvs. kyrkogården, fick vara, mätt från själva kyrkobyggnaden. Man skiljde på större eller mindre kyrkor. Avstånden var för de förra 60 steg och för de senare 30. Med steg avsågs ”kyrkliga steg” vilka uppgått till ca

Kristusskulptur från 1050-talet i Bremen domkyrka.

En trækista från det äldsta Lund, tillverkad av en urholkad ekstock.

1,5 meter. Detta är fasligt stora steg. Om man mätt ut avståndet genom just stegning måste man närmast hoppat längdhopp över den blivande kyrkogården. Kyrkogårdarna har redan i gammal tid upptagit stora ytor.

De äldsta träkyrkor i Danmark var byggda i stavteknik. Kraftiga, jordgrävda stolpar har burit upp taket. Väggar skapades av kluvna stockar vilka ställts intill varandra med nedre änden fast i jorden, den övre fastsatt i en horisontell bjälke som vilat på stolparna. S:t Clemens kyrka i Lund har varit en sådan träkyrka. Söder om denna restes runt år 1000 S:t Trinitatis kyrka, kanske uppförd på order av kung Sven Tveskägg. I en handskrift från 1030-talet berättas om kungens död år 1014 och vad som hände direkt därefter. Sven begravdes i engelska York men efter en tid beslöts det att flytta hem honom till Danmark. Kroppen togs upp och preparerades med vällyktande örter, sveptes

och fördes på ett skepp till hemlandet. Här gravlades han ”i den kyrka, som samme konung hade låtit uppföra till S:tæ Trinitatis ära i den grav han hade inrättat åt sig”. Vilken stad det är frågan om framgår inte men man har ansett att det var i Lund som kungens ben fick vila.

Runt år 1050 verkar det gått inflation i att bygga träkyrkor i just Lund. Vi talar om minst åtta kyrkor. Detta har kunnat konstateras genom s.k. årsringsdateringar. Tidpunkten stämmer väl in med Sven Estridsens ovan omtalade försök att få Lund förklarad som ärkebiskopsstad. Självklart måste han då ha kunnat visa upp en stiftsstad med ett stort antal kyrkor. Många av de nya kyrkorna i Lund restes i nära anslutning till Stortorget. Rester efter två träkyrkor har t.ex. kunnat grävas fram strax söder och sydost om den äldre S:t Trinitatiskyrkan. Många byggnadsrester från speciellt en av dessa kyrkor var bevarade. Både de invändiga stolparna och de mäktiga plankväggarna stod kvar till en ansevärd höjd.

Alla kyrkor i Skåne fram till 1000-talet har varit av trä. Spår efter dessa äldsta sockenkyrkor hittar man ofta vid grävningar i golven till de nuvarande kyrkorna. Större igenfyllda gropar vittnar om var en gång de kraftiga trästolparna till träkyrkorna stått. I t.ex. Hammarlunda kyrka öster om Lund har man säkrat tydliga spår efter den äldsta träkyrkan. Denna har ersatts av ytterligare en träkyrka innan den nuvarande stenkyrkan byggdes på 1100-talet.

Snart började man alltså bygga kyrkor av sten. Stenbyggandet hade tidigare varit okänt i Norden – nu

Utgrävning av den äldsta kristna kyrkogården i Tygelsjö söder om Malmö. De döda är orienterade på ett kristet sett, på rygg med huvudet i väster.

blev det kyrkan som gick i bräschen för denna nya byggnadskonst. Givetvis var det hela en demonstration av makt. Att bygga kyrkor i sten var nämligen endast förunnat de som styrde i riket. S:t Clemens stenkyrka i Roskilde byggdes redan ca 1030 på direkt order av kung Sven Estridsens mor. I Lund ersattes S:t Trinitatis träkyrka av en stenkyrka kanske redan på 1020-1030-talet. På platsen för den nuvarande domkyrkan uppfördes också vid ungefär samma tid en stenkyrka. En tredje, tidig skånsk stenkyrka var den som uppmurades i Dalby. Inga av dessa stenkyrkor står tyvärr kvar i dag. Roskildekyrkan ersattes snart av den nuvarande stenkyrkan. Lunds domkyrkas föregångare revs i slutet av 1000-talet och ersattes av den nuvarande domen. Vid samma tid revs också den äldsta stenkyrkan i Dalby och ersattes av den nuvarande.

Nog måste det ha varit en märklig syn som mötte besökarna i en senvikingatida stad med en stenkyrka. Högt över de små husen, många av usel kvalitet, reste sig kyrkobyggnaden med sina ointagliga och dominerande murar. En markering av makt lika mycket som en markering av den kristna läran. Ett påtagligt bevis på att missionstidens ofta fanatiska, men säkert också ödmjuka, präster snabbt ersatts av ett högre präststånd som visste att utnyttja den makt som den nya religionen gett dem.

Under slutet av vikingatiden - i Skåne under slutet av 900-talet - började man resa runstenar. Varför har man gjort detta? Det finns många teorier. I stort sett alla runstenar är kristna. En teori som i sen tid lanserats av Sven Rosborn är att man genom att manifesterade den dödes namn samt namnet på de som reste minnesmärket ville hjälpa den döde genom skärselden. Under 800- och 900-talen uppstod nämligen i Europa många sällskap som hade till uppgift att vidmakthålla minnet av de dödas namn och genom böner hjälpa dem efter döden. Gud känner nämligen de sina genom just det namn man fått vid dopet. Redan i slutet av vikingatiden började man också i Skåne seden med att skriva in de dödas namn i pergamentböcker. På dödsdagen varje år läste så prästerna mässor över de döda som avlidit just denna dag. Runstenarna kan vara en primitiv föregångsform för dessa s.k. nekrologer. Givetvis var det endast de mäktigaste i samhället eller de som skänkt egendomar till kyrkan som kom in fråga för dessa minneshandlingar.

Det talas ofta om att kristendomens införande för kvinnans ställning innebar att hon gick från att vara en relativt fri kvinna till en mera underordnad varelse. Att kvinnan i den kristna läran spelade denna roll är oomtvistat. Däremot vet vi inte hur det varit tidigare. Det finns helt enkelt inget källmaterial som

Hedareds stavkyrka i Västergötland är ett gott exempel på hur de äldsta träkyrkorna kan ha sett ut. Hedareds kyrka är dock uppförd först år 1508.

säkert berättar om detta. I stället är det lätt att falla för frestelsen att ställa saker mot varandra. Den nya religionen behandlade kvinnorna nedlåtande – alltså var den tidigare religionen betydligt bättre för kvinnans ställning. Inget kan vara mera felaktigt än ett sådant tankesätt. Vi vill gärna att det ska ha varit så – men vi vet intet om det.

Inom de kristna församlingarna skiljde man på män och kvinnor när det gällde religiösa sammanhang. Denna uppdelning vilade på gamla seder. Redan på 200-talet skulle männen sitta närmast prästerskapet i kyrkans östra del och bakom männen i väster var kvinnornas plats. Från slutet av 300-talet omtalas dessutom att man inom könen gjorde åtskillnad beroende på status, ålder, civilstånd etc. Från 400-talet känns för första gången det senare bruket med kvinnorna till vänster och männen till höger i kyrkan sett i förhållande till altaret i öster, alltså en uppdelning av könen i norr-söder. Under 700-900-talen uttalade sig ett antal betydande medeltida kyrkomän om väderstreckens betydelse i kyrkan. Mest utförlig är Amalarius av Metz, död ca 850. Han berättar att männen ska stå i söder och kvinnorna i norr i kyrkan ”för att

det ska visas genom det starkare könet att starka helgon alltid sätts in mot de större frestelserna i denna värld och genom det bräckligare könet att de svagare sätts in på en för dem anpassad plats.”

Amalarius berättar också att biskopen under mässan ska vara placerad vid altarbordets södra sida och blicka mot öster medan diakonerna ska stå både mot vänster och höger. Under evangeliets läsning ska diakonen vara vänd mot söder ”mot den del där männen brukade samlas”. Amalarius konstaterar samtidigt att de som är bakom ryggen på diakonen, dvs. kvinnorna, inte med detta skulle vara uteslutna från evangeliet men de mindre bildade skulle undervisas av de mera lärda, dvs. av männen. Rent symboliskt står söder som väderstreck för den helige ande medan norr blir onskans och djävulens väderstreck.

Amalarius förklarar också varför det är viktigt att skilja kvinnor och män i kyrkan. ”Män och kvinnor blir upptända av lusta om de kommer för nära varandra, men det är för att begråta de köttsliga lustarna man kommer till kyrkan och därför är det viktigt att undvika att dessa får grogrund.”

Kvinnorna intog således en underordnad roll i det tidiga källmaterial som beskriver uppdelningen av kyrkobyggnaden i manligt och kvinnligt. När evan-

geliet skulle läsas var det, som både Honorius Augustodunensis (död vid mitten av 1100-talet) och Sicard av Cremona (död 1215) noterade, två olika seder som var förhärskande. Diakonen gick upp i läspulpeten från söder för att läsa evangeliet och han stod då vänd mot söder. Detta förklarades av att Jesus kom från Betlehem som ligger söder om Jerusalem men också av att männen står i kyrkans södra del. Männen representerar det andliga och i söder tas därför den Heliga Ande emot. Sicard av Cremona påpekar dock att en äldre form för evangelieläsning också kunde ske, med läsaren riktad mot norr, mot kvinnorna som representerade det köttsliga.

Honorius är ytterst degraderande mot kvinnorna. Han konstaterar att könsuppdelningen av en kyrkobyggnad har med styrka att göra. Männen i söder symboliserar de starkare i tron och får här den helige andes glöd så att de kan motstå världens frestelser och lidelser. Kvinnorna däremot är de svagare, de underordnade, eftersom de inte kan motstå frestelser och därför bör tygla köttets lustar genom äktenskapet som läkemedel. Kvinnorna bör också följa apostlarna Petrus och Paulus ord att de skulle vara beslöjade i kyrkan. Orsaken är att de är djävulens snara när de med utslaget hår snärjer ungdomens hjärtan. Genom slöjan kunde dessutom ingen kvinna genom sin frisyr drabbas av högmod inne i kyrkobyggnaden.

Ett av Skånes praktfullaste runstensmonument var Hunnestsadsmonumentet väster om Ystad. Tyvärr förstördes detta under 1700-talet och i dag finns endast ett fåtal stenar bevarade på Kulturen i Lund.

Under mässan utdelades den s.k. fridskyssen mellan deltagarna. De äldre författarna återkommer ständigt till hur viktigt det var att de båda könen var uppdelade i kyrkan på det att man och kvinna inte kom åt att ge varandra fridskyssen. Detta kunde nämligen upptända lustar som inte passade i kyrkans hus.

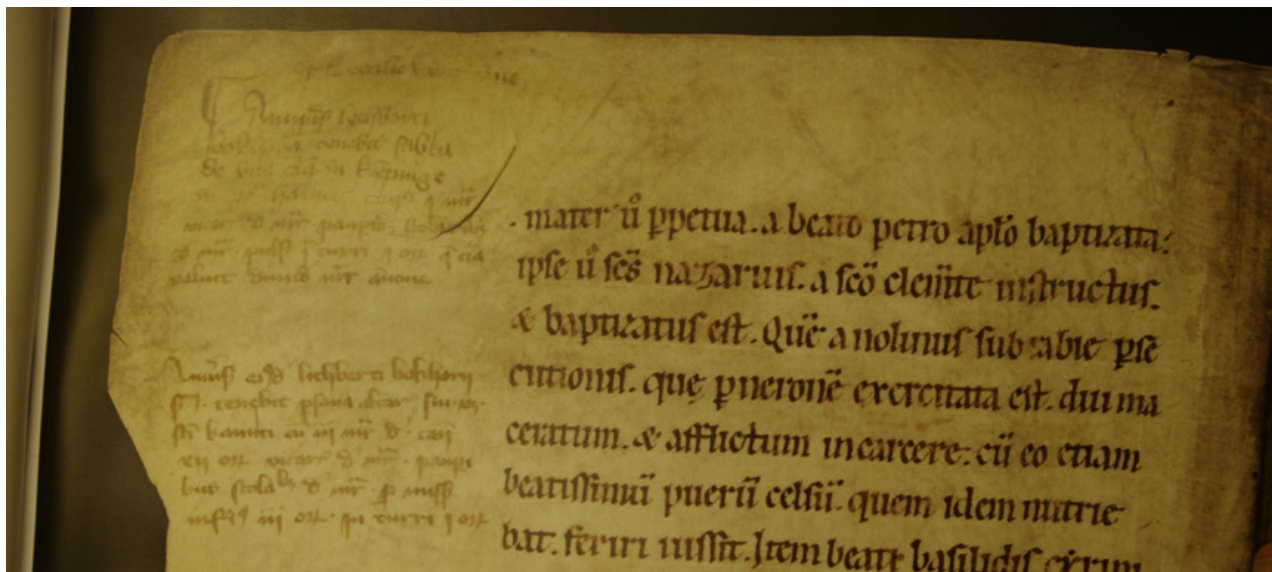
En viktig form för kristet liv var klosterväsendet. Kloster började byggas redan på 300-talet och de hade sin bas bland de många män som levde som fanatiska, kristna eremiter. Först genom Benedikt av Nursias instiftande av klostret Monte Cassino i Italien år 529 grundlades emellertid fasta regler för klosterlivet. Hans handskrift "Regula" blev rättsnöre för Västeuropas många klosterstiftelser. Danmarks äldsta kända kloster inrättades vid Roskildes domkyrka ca 1080. Dalby kyrka i Skåne gjordes om till klosterkyrka för den s.k. augustinerorden strax efter år 1100. Fortfarande existerar en klosterlänga norr om kyrkan.

I Lund uppfördes Allhelgonaklostret strax före 1089 på platsen för nuvarande Universitetsbiblioteket. Två nunnekloster som tillhörde denna orden grundades också i Skåne. I Lund byggdes S:t Peters nunne-

kloster och på en ö mellan de två Ringsjöarna mitt i Skåne stod under slutet av 1100-talet Bosjöklöster färdigbyggt.

En orden som låg speciellt ärkebiskop Eskil av Lund varmt om hjärtat var cistercienserna. Denna ordens kloster byggdes alltid på landsbygden invid de stora huvudvägarna. År 1144 lades grundstenarna till Herrevads kloster. Detta kloster räknades länge som det äldsta cistercienserklostret i Skåne. Fotevikens museum har dock kunnat uppspåra ett tidigare inte beaktat dokument från år 1189 vari omtalas grundandet av ett cistercienserkloster i Skåne, Clara Sylua, redan år 1138. Var detta legat är okänt men det kan ha varit Lyngsjö strax söder om Kristianstad.

Premonstratenserna var en klosterorden som verkar ha stått kungen nära. Det första klostret grundades år 1120. På 1150-talet kom orden till Skåne. I staden Tommarp på Österlen grundade ärkebiskop Eskil ett kloster av denna orden. Ungefär samtidigt instiftades kloster ur denna orden även i Lund och Öved. I staden Vä söder om nuvarande Kristianstad fanns också ett premonstratenserkloster.

Nekrologium från Lunds domkyrka från 1100-talet där de dödas namn har antecknats så att man har kunnat håll minnesmässor på de dödas årsdagar.

Detta häfte är framtaget av Fotevikens Museum 2010.
Redaktör: Sven Rosborn.

AmaProf

